

SAMENVATTING

Institutional Attitudes – *Instituting Art in a Flat World*

Pascal Gielen (ed.)

Institutional Attitudes onderzoekt welke identiteit kunstinstellingen in de toekomst kunnen hebben. Door de problemen te verkenen die worden veroorzaakt door wat wordt genoemd horizontaliteit, horizontalisme of vlakheid binnen de cultuur van het neoliberalisme. In de bewoordingen van dit boek wordt horizontalisme opgevat als een sociaal en economisch fenomeen dat verband houdt met zowel de cultuur van het neoliberalisme en postfordistische arbeidspraktijken als met de platte, open en niet-hiërarchische organiserende netwerken die voortkwamen uit de Occupy-beweging.

Horizontaliteit gaat voor Gielen samen met een crisis in de openbare kunstinstelling, zodat de open, genetwerkte en versnelde stijlfiguren van het horizontalisme verweven raken met een pan-Europese desintegratie van (fiscale) overheidssteun, evenals een crisis in eigen richting en doel van de instelling. De verzamelde essays in *Institutional Attitudes* ontvouwen zich daarom rond twee problemen. Ten eerste is de vraag of horizontaliteit een crisis of een oplossing is; dat wil zeggen, de vraag of horizontaliteit een instrument van neoliberalistische controle is – en dus het argument van Mark Fisher in het essay “Indirect Action: Some Misgivings About Horizontalism” volgt – of, als alternatief, of het een verbetering biedt aan deze controle door het tegen te gaan met een openlijke en participatief systeem. (Dit wordt geïllustreerd in de niet-hiërarchische organisatiestrategie van de Occupy-beweging, zoals Isabell Lorey suggereert in het essay "On Democracy and Occupation".) Het tweede probleem is de vraag hoe horizontaliteit verband houdt met de crisis in de kunstinstelling; ook deze vraag draait om de tweeledige motieven van openen en sluiten: van open toegang en participatie enerzijds, en van noodzakelijke bescherming en toevlucht anderzijds. Het is deze tweede vraag die aanleiding heeft gegeven tot dit boek, het hoogtepunt van een reeks bijeenkomsten en een conferentie, geïnitieerd door een groep museumdirecteuren die werkzaam zijn in de Benelux en geconfronteerd worden met de uitholling van de overheidssteun voor hun instellingen voor hedendaagse kunst.

Institutional Attitudes bevat essays van praktiserende kunstenaars, curatoren, filosofen en cultuurtheoretici die verschillende standpunten innemen rond deze vragen van openheid en afsluiting in relatie tot horizontalisme en de institutie. Deze omvatten Mark Fisher, die bekend staat om zijn werk op dit gebied, zoals uiteengezet in zijn boek, *Capitalist Realism* (waarin hij de beroemde suggestie doet: "Het is gemakkelijker om het einde van de wereld voor te stellen dan het einde van het kapitalisme"), politiek filosoof Chantal Mouffe, kunstenaar Jimmie Durham, museumdirecteur Alex Farquharson en filosoof Gerald Raunig, evenals een aantal andere schrijvers en theoretici, waaronder Markus Miessen, Isabell Lorey en Sonja Lavaert. Van deze bijdragen is het Raunig die het duidelijkst zowel horizontaliteit definieert (vaker horizontalisme genoemd in de context van de Occupy-beweging) als het probleem van horizontaliteit. Raunig's essay, "Flatness Rules", verwoordt vlakheid goed door het werk van filosofen zoals Paolo Virno, evenals het werk van Michael Hardt en Antonio

Negri in het boek *Empire* en het eerdere fundamentele werk van Gilles Deleuze en Félix Guattari's *Anti Oedipus* (eerste gepubliceerd in 1972). Evenzo fungeren woorden als vlakheid, oppervlakte, openheid, netwerk, modulatie, proces, stroom, beweging en het gemeenschappelijke ook om een territorium voor horizontaliteit te vormen, en zijn gemeenschappelijk voor het lexicon dat is opgesteld in de essays in *Institutional Attitudes*. Raunig worstelt met de relatie tussen vlakheid en de decentrerende en deterritorialiserende praktijken van het neoliberalisme om na te gaan hoe deze horizontale praktijken een uitweg kunnen bieden uit het probleem van het horizontalisme zelf. Raunig vraagt: "Als we vandaag echt te maken hebben met een 'communisme van het kapitaal', zoals Paolo Virno, Christian Marazzi of Antonio Negri benadrukken, hoe kan deze perverse vorm van 'communisme' dan worden omgezet in een nieuw 'commonisme'?" (Raunig 2013: 169) Met andere woorden, dit is de vraag: "...hoe horizontaliteit weer een emancipatorische vorm kan aannemen, tegen de achtergrond van de manieren waarop de postfordistische productie functioneert." (Raunig 2013: 169) In tegenstelling tot anderen, zoals Fisher en Mouffe, betoogt Raunig dat de deterritorialisering van de commons zou kunnen worden "gereterritorialiseerd" door wat hij noemt "institutionele praktijk" - de instelling van de common. (Raunig 2013: 170) Daarom suggereert Raunig dat de processen van het horizontalisme zouden kunnen worden gerecupereerd in een emancipatorische vorm. Als zodanig drukt Raunig zijn project het duidelijkst uit in de filosofische taal van de immanente filosofie, in het bijzonder op basis van het werk van Deleuze en Guattari zoals eerder beschreven. Het vereist echter veel complexe manoeuvres voordat Raunig onderscheid kan maken tussen het gebruik van horizontalisme door de neoliberale kunstinstelling en zijn bibliotheekvorm. Als het neoliberale museum wordt gekenmerkt door de manier waarop het moduleert tussen openheid (participatie) en afsluiting (controles en maatregelen), dan is zeker Raunig's 'institutionele praktijk' om het museum opnieuw te bewonen door de reterritorialisering van de tijd en de specificiteit van de context dezelfde acties omgedoopt. Deze actie van "herbewoning" of "reïntegratie" wordt weerspiegeld in een aantal essays die verschillende vormen aannemen, van Blake Stimpsons articulatie van "gevoelige plekken" tot Fisher's oproep tot herstel van organisatiestructuren en Mouffe's oproep voor de instelling als een agonistische site. Zowel Fisher als Mouffe pleiten voor een vorm van herbewoning van de instelling in termen die veel minder ondubbelzinnig postmodern zijn dan die van Raunig, maar het is veel minder zeker hoe al deze modellen een ander soort instelling zouden kunnen uitlokken dan die we nu kennen – dat wil zeggen, de (neoliberale) modulerende instelling die jongleert met openheid (voor participatie) en afsluiting (concurrentie, exclusiviteit, bescherming van cultureel materiaal, enzovoort). Maar wat in alle essays lijkt te ontbreken, is een duidelijke schets van de rol van kunst bij het produceren van een symbolisch denkbeeldig rijk als een tegengestelde actie van de dissipatieve beweging van het horizontalisme. In zijn boek *Time For Revolution* stelt Negri dat er een scheiding moet zijn van het materiële veld om reflectie te laten plaatsvinden.

Hoewel veel van de essays in *Institutional Attitudes* oproepen tot een soortgelijke actie van scheiding - een beweging die in strijd is met het uitgestrekte terrein van horizontaliteit - zijn ze minder expliciet over de voorwaarden van hoe deze scheiding (of reconstructie) zou kunnen plaatsvinden. Negri suggereert zelf dat dit een vorm zou zijn van wat hij 'omgekeerde ascese' noemt - het hoofd boven de menigte uitsteken om beter te kunnen zien. (Negri 2005: 161) Negri's 'omgekeerde ascese' suggereert een soort tegen de stroom van horizontalisme ingaan – misschien een verticale beweging. Maar in tegenstelling tot de

verticaliteit die Gielen schetst in zijn inleiding tot *Institutional Attitudes*, wordt Negri's 'verticaliteit' gevormd door het materiële veld - als een trekkkracht tegen de stroom in - in plaats van er tegenin te gaan. (ii) Hoewel er een gemeenschappelijke roep is om tegen de kracht van horizontale beweging in te trekken in de richting van een reconstructie van vormen van institutie of gemeenschappelijkheid ("re-taking the square" (Lorey 2013: 179, citaat van Marta Malo)), lijkt wat veel lijkt minder duidelijk is hoe dit zal gebeuren: binnen of buiten het horizontalisme zelf? Hoe zouden we ons andere werelden kunnen voorstellen als we constant gebonden zijn aan de onmiddellijke ervaring van het nu (en de hongerige vraag naar meer ervaring, meer actie)? Hoe kunnen we leren van het verleden en ons andere mogelijke toekomsten voorstellen als we beperkt zijn tot een oneindigheden van actie en actualisering?

Deze vragen maken de noodzaak van een dringende overweging van tijdsfilosofieën noodzakelijk, en van het opnieuw instellen van een scheiding die een herbevestiging van het symbolische, denkbeeldige rijk mogelijk maakt - van ingebeelde onderwerpen en hun representaties in plaats van hun disculpatie in de actie, beweging, modulatie van een onmogelijkheden.

Zodanig is *Institutional Attitudes: Instituting Art in a Flat World* een belangrijke en tijdige bijdrage aan een hoognodige discussie - een discussie die we verder moeten voeren om na te denken over hoe en onder welke voorwaarden we ons een ander beeld van een andere toekomst.

Gielen, P., & Mouffe, C. (2013). *Institutional Attitudes - Instituting Art in a Flat World* (1ste editie). Valiz.